

Kontrollkäik Tallinna Lastekodu Lasnamäe Keskusesse

(1) Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid 23.08.2012 sellest ette teatades Tallinna Lastekodu Lasnamäe Keskust (edaspidi asenduskodu) eesmärgiga kontrollida põhiõiguste ja -vabaduste tagamist asutuses.

Tallinna Linnavalitsuse 25.08.2010 määruse „Tallinna Lastekodu põhimäärus“ (edaspidi põhimäärus) § 1 lg 1 järgi on Tallinna Lastekodu Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuameti hallatav segatüüpi hoolekandeesutus, mis osutab lastele, noortele ja lastega peredele sotsiaalteenuseid. Vastavalt põhimääruse § 3 lõikele 1 on asutuse eesmärk tagada vanemliku hoolitsuseta lastele ja noortele turvaline kasvukeskkond ning toetada puuetega lastega ja toimetulekuraskustes peresid.

Vastavalt Tallinna Lastekodu koduleheküljel toodud informatsioonile, on Tallinna Lastekodu tegevuse eesmärgiks kasvatada lastest eluga toimetulevad ja ühiskonnale vajalikud kodanikud. Sellest tulenevalt on lastekodu põhiülesanded kasvatada lapsi vastavalt nende eale, tervislikule seisundile, võimetele ja iseloomule; arendada laste võimeid ja häid iseloomuomadusi ning neutraliseerida halbu kalduvusi; arendada laste ja kasvatajate ühistegevust; toetada lapse elukohajärgset eestkostes asutust lapse tagasipöördumisel koju, lapsendamisel või lapse üle eestkoste seadmisel või andmisel hooldusperekonda ning korraldada koos eestkostes asutusega lapse iseseisva elu alustamist.

Lastekodu lehekülje andmeil on asutusel 13 struktuuriüksust. Neist kuues osutatakse asenduskoduteenust.¹ Sellele lisaks osutab Tallinna Lastekodu turvakodu- ja noortekoduteenust ning lapsehoiuteenust puudega lastele.

Lasnamäe Keskus on Tallinna Lastekodu struktuuriüksus. Lasnamäe Keskuses osutatakse asenduskoduteenuse kõrval ka lapsehoiuteenust puudega lastele, mida rahastab kas Tallinna linn või Euroopa Sotsiaalfond (ESF).

Tallinna Lastekodule on väljastatud tegevusluba asenduskoduteenuse osutamiseks Lasnamäe linnaosas aadressil Võidujooksu 18 / Pae 37 (st Lasnamäe Keskuses) Harju Maavalitsuse 09.05.2012 korraldusega nr 1-1/727-k. Tegevusluba on antud maksimaalselt 35 lapsele asenduskoduteenuse osutamiseks.

Asenduskodusse suunatakse laps kolmepoolse halduslepingu alusel, mille sõlmivad lapse elukohajärgne maavanem, lapse elukohajärgne valla- või linnavalitsus ja asenduskoduteenuse osutajana Tallinna Lastekodu.

(2) Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid, kas asenduskodus on tagatud laste põhiõigused ja -vabadused.

Muuhulgas kontrollisid õiguskantsleri nõunikud, kas lastele on tagatud individuaalseks ja igakülgeks arenguks vajalikud tingimused, õigus säilitada side oma lähedastega, õigus tervise kaitsele ning õigus erilisele hoolitsusele puude korral.

(3) Õiguskantsleri nõunikud tutvusid kontrollkäigu raames laste elamistingimustega ning vestlesid Tallinna Lastekodu juhataja ning Lasnamäe Keskuse juhatajaga. Samuti vestlesid

¹ Majandustegevuse registri andmeil on lastekodul tegevusluba asenduskoduteenuse osutamiseks seitsmel erineval aadressil. Kättesaadav: <http://mtr.mkm.ee>.

õiguskantsleri nõunikud usalduslikult iga pere kasvataja ja asutuse tervishoiutöötajaga ning tutvusid 11 asenduskodus viibiva lapse toimikuga. Lisaks osalesid kontrollkäigul Poola Lasteombudsman ja tema nõunik.

(4) Kuigi kontrollkäigu kokkuvõte toob ennekõike välja asenduskodus tuvastatud puudused, on asenduskodu tegevuses aspekte, mis vääriavad esiletõstmist. Näiteks on Lasnamäe Keskus üks vähestest asenduskodudest, mida õiguskantsleri nõunikud on külastanud, kus peetakse kinni seaduses sätestatud nõudest, mille järgi ühes peres võib elada maksimaalselt kaheksa last.

Järgnevalt on välja toodud kontrollkäigul tuvastatud puudused.

(4.1) Puudega lapse õigus erilisele hoolitsusele

Kontrollkäigu ajal viibis asenduskoduteenusel 33 last, kellest 6 on raske ja 27 sügava puudega. Asenduskodu esindajate sõnul on laste puudest tingitud lisavajadusteks, mille kulud kaetakse riigieelarvest asenduskoduteenuse osutamiseks eraldatavast pearahast, lisapersonal, ravimid ja mähkmed.

Lasnamäe Keskuses tekkis kahtlusi laste pea kõikide põhivajaduste piisaval tasemel rahuldamise osas. Neist personali, toitu ja huvitegevust puudutavaid küsitavusi on käsitletud käesoleva kokkuvõtte punktides 4.2 – 4.4.

Õiguskantsleri nõunikud viisid läbi kontrollkäigu ka teise Tallinna Lastekodu struktuuriüksusesse, Maarjamäe Keskusesse. Seal tundus lastel olevat oluliselt rohkem võimalusi kui Lasnamäel. Nende kahe struktuuriüksuse võrdluses tekkis tõsine kahtlus, kas Lasnamäe Keskuses on puudega laste põhivajadused rahuldatud.

ÜRO lapse õiguste konventsiooni (LÕK) art 23 punktide 1 ja 2 alusel on puudega lapsel õigus erihoolitsusele, mis võimaldaks tal elada täisväärtuslikku ja rahuldavat elu. Sama artikli järgnevas punktis 3 on märgitud, et puudega lapsele abi andes tuleb kindlustada talle tõhus juurdepääs mh rehabilitatsiooniteenustele. Konventsioonist lähtudes on ka EV lastekaitse seaduse (LaKS) § 53 lõikes 1 sätestatud puudega lapse õigus erilisele hoolitsusele. Puudega lapsele peab olema kättesaadav tema spetsiifilistest vajadustest lähtuv igakülgne abi.

Vastavalt sotsiaalhoolekande seaduse (SHS) § 15⁵ lõikele 1 rahastatakse asenduskoduteenuse osutamist riigieelarvest. Puudega lapsele asenduskoduteenuse osutamist rahastatakse kõrgemas määras võrreldes lapsega, kellel ei ole puuet. Asenduskoduteenuse maksimaalne hind ühes kalendrikuus on tavajuhul 655 eurot ning 1 038 eurot lapse puhul, kellele on määratud puue puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse tähenduses.²

Erinev teenuse maksumus tervetele lastele ja puudega lastele on kehtestatud lähtudes puudega laste lisavajadustest, mille rahuldamiseks kulub asenduskodul rohkem ressursse.

Sotsiaalministeeriumi tellitud asenduskoduteenuse hinnamudel on puudega lapse pearaha suurem tavalapse pearahast järgmiste kulukomponentide puhul: puuetega laste puhul nõutud täiendavate kasvatajate palk, muude spetsialistide palk, töötajate täiendkoolitus ning hügieenitarbed (sh mähkmed).

² Vabariigi Valitsuse 12.02.2007 määruse nr 40 „Riigi rahastatava lapsehoiuteenuse maksimaalse maksumuse ning asenduskoduteenuse maksimaalse maksumuse ja hinna kehtestamine“ § 2 lõiked 1 ja 2.

Õiguskantsler ei ole pädev teostama järelevalvet riigieelarveliste vahendite sihtotstarbelise kasutamise üle. See ülesanne lasub vastavalt SHS § 7 lõikele 2 maavanemal. Ent kontrollkäigul tekkis tõsine kahtlus, kas Lasnamäe Keskuses osutatakse asenduskoduteenust puudega lastele teenuse osutamiseks ette nähtud suurema pearaha ulatuses.

Eeltoodust tulenevalt soovib õiguskantsler Harju maavanemal teostada järelevalvet, kas Lasnamäe Keskuses asenduskoduteenusel olevatele puudega lastele teenuse osutamiseks riigieelarvest eraldatud vahendeid kasutatakse sihtotstarbeliselt.

(4.2) Lapse õigus hoolitsusele

Kontrollkäigu ajal olid 33 asenduskoduteenusel olevat last jaotatud viide perre ning igas peres on viis kuni kaheksa hoolealust. Asenduskodus töötas kokku 29 kasvatajat. Igas peres on tööl kaks kasvatajat koolipäevadel ajavahemikus 13:00 – 21:00 ja nädalavahetustel ajavahemikus 11:00 – 21:00. Ülejäänud ajal on tööl üks kasvataja. Hommikuti vastutab abikasvataja üksi kõikide pere laste hügieeni, riietamise, kooliks ettevalmistamise, majast koolibussi toimetamise ning samuti söögitegemise eest.

Asenduskoduteenuse sisu ja eesmärk on avatud SHS §-s 15¹, mis hõlmab lapsele tema põhivajaduste rahuldamiseks peresarnaste elutingimuste võimaldamist, talle turvalise ja arenguks soodsa elukeskkonna loomist ning lapse ettevalmistamist võimetekohaseks toimetulekuks täiskasvanuna. Selleks on asenduskoduteenuse osutaja vastavalt SHS § 15⁸ lg 5 punktile 1 kohustatud tagama asenduskoduteenusel viibiva lapse hooldamise, kasvatamise, arendamise ja turvalisuse.³ Sotsiaalhoolekande seaduse § 15⁸ lg 4 kohustab asenduskodu tagama lapsele, kes viibib väljaspool asenduskodu, võimaluse võtta vajadusel kasvatajaga ühendust.

Seadus on ette näinud nõuded laste ja kasvatajate suhtarvu kohta, mis on oluline asenduskoduteenuse kvaliteedi näitaja.⁴ SHS § 15⁸ lg 3 järgi peab asenduskodu peres olema ööpäev läbi tööl vähemalt üks kasvatusala töötaja, kui pere lapsed viibivad asenduskodus. Kui asenduskodu pere lastest üle poole, st vähemalt viis last, on alla kolmeaastased või raske või sügava puudega, peab asenduskodu peres päevasel ja öhtusel ajal⁵ viibima kaks kasvatusala töötajat. Nimetatud erand on kehtestatud põhjusel, et alla kolmeaastaste või raske ja sügava puudega laste eest hoolitsemine nõuab kasvatusala töötajatelt tavalisest enam tähelepanu ja energiat.⁶ Lähtudes sellest, et hetkel on seadusega lubatud pere maksimaalne suurus kaheksa last, siis on lisatöötaja nõutav, kui peres on rohkem kui neli last, kes on alla kolmeaastased või raske või sügava puudega.

³ Antud kohustuste täpsem sisu on sätestatud sotsiaalministri 16.10.2007 määruse nr 66 „Kohaliku omavalitsuse poolt kogutavate ja säilitatavate asenduskoduteenusel viibiva lapse dokumentide loetelu, asenduskoduteenuse osutajale üle antavate asenduskoduteenusel viibiva lapse dokumentide loetelu ning asenduskoduteenuse osutaja kohustuste täpsema sisu kehtestamine“ §-s 3.

⁴ Seletuskiri sotsiaalhoolekande seaduse, käibemaksuseaduse, rahvatervise seaduse, riigilõivuseaduse ja tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu 918 SE juurde, lk 26.

⁵ Päevane aeg on 6:00-18:00 ja öhtune aeg 18:00-22:00, st kokku 16 tundi. Päevase ja öhtuse aja sisustamisel on seadusandja lähtunud 01.07.2009 kehtivuse kaotanud töö- ja puhkeajaseadusest.

Seletuskiri sotsiaalhoolekande seaduse, käibemaksuseaduse, rahvatervise seaduse, riigilõivuseaduse ja tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu 918 SE juurde, lk 26.

⁶ Samas.

Sotsiaalhoolekande seaduse seletuskirja järgi ei ole kasvatusala töötaja asenduskodus kohapeal viibimine nõutav vaid siis, kui kõik pere lapsed viibivad asutusest eemal ning eemalviibivatele lastele on määratud kontaktisik, kes vastutab vajaduse ilmnedes lapse probleemide lahendamise eest (SHS § 15⁸ lg 4). Lapse eemalviibimiseks loetakse tema viibimist väljaspool asenduskoduteenuse osutamise territooriumi (teenuse osutamise ruume ja maa-ala).⁷

Piisava arvu kasvatusala töötajate olemasolu on oluline, et tagada iga pere iga lapse turvalisus ja heaolu. Mida väiksem on laste arv kasvataja kohta, seda enam jõuab kasvataja iga lapsega tegeleda. Personaalne tegevus lapsega on üks olulisemaid komponente asenduskoduteenuse sisu ja eesmärgi täitmisel. Kui asenduskodu ei täida kasvatajate miinimumkoosseisu osas ette nähtud nõudeid, on ühel kasvatusala töötajal ebamõistlikult suur koormus, mis ei aita kaasa peresarnaste tingimuste tekkimisele ning võib seada ohtu laste arengu, turvalisuse ja hoolitsuse.

Asenduskodu lapsed on kõik raske või sügava puudega, kes vajavad erikohtlemist ja jälgimist. Vastutuse koorem ühe pere laste eest üksi hoolitsemisel võib kasvataja töö kvaliteedile mõjuda negatiivselt, tekitada emotsionaalseid pingeid, põhjustada läbipõlemist, soodustada tööjõu voolavust jms, mis kahjustavad asenduskoduteenuse kvaliteeti ja stabiilsust ning on vastuolus lapse huvidega. Eriti oluline on püsiv töötajaskond puudega lastele, kes harjuvad raskelt uute inimestega enda ümber.

Seega koolipäevade hommikul alates 6:00 kuni laste koolimineku ning nädalavahetustel ajavahemikus 6:00 – 11:00, samuti õhtuti ajavahemikus 21:00 – 22:00 ei ole asenduskodus täidetud SHS § 15⁸ lg 3 teisest lausest tulenev nõue, et peres peab päevasel ja õhtusel ajal viibima kaks kasvatusala töötajat, kui pere lastest üle poole, st üle nelja lapse, on raske või sügava puudega.

Eeltoodust lähtudes teeb õiguskantsler Tallinna Lastekodu juhatajale ja Lasnamäe Keskuse juhatajale ettepaneku täita nõudeid, mis on sotsiaalhoolekande seaduses kehtestatud vajaliku arvu kasvatusala töötajate tööviibimisele. Eelkõige tuleb lastele piisava hoolitsuse tagamiseks kindlustada igas peres vähemalt kahe kasvatusala töötaja kohalviibimine hommikuti.

(4.3) Lapse õigus piisavale, mitmekülgsele ja täisväärtuslikule toidule

Kontrollkäigul selgus, et asenduskodu ostab toitlustamise teenust sisse *catering* ettevõttelt, kes toob toidu kohale enne igit söögikorda.⁸ Kontrollkäigu päeval oli lõunasöögiks igale lapsele termotopsi täis suppi, kaks viilu leiba ja kaks viilu saia ning väike tops jogurtit. Kõikidel lastel on vanusest olenemata ühesugused toiduportsjonid. Nii lapsed kui kasvatajad kurtsid toidu vähesuse üle. Asenduskodu esindajate sõnul vastab tellitud toit tervisekaitsenõuetele.

Asenduskodudele kehtib sotsiaalministri 14.11.2002 määrus nr 131 „Tervisekaitsenõuded toitlustamisele tervishoiu- ja hoolekandeadutuses“. Antud määruse § 3 lg 3 alusel järgitakse vanemate kui 1-aastaste laste toitlustamisel koolieelses lasteasutuses ja koolis toitlustamisele kehtestatud tervisekaitsenõudeid, mis on kehtestatud sotsiaalministri 15.01.2008 määrusega nr 8. Neis nõuetes on täpsustatud vanuserühmade kaupa toiduenergia- ja toitainetevajadust.

⁷ Samas.

⁸ Nõutava toitlustamise väliseid maiustusi ostavad lastele kasvatajad oma isiklikust rahast.

Nimetatud nõuete täitmist kontrollib Terviseamet⁹ ning õiguskantsler ei ole seda pädev tegema.

Siiski tekkis kontrollkäigul tõsine kahtlus, kas lastele jagatav toit on piisav, eriti teismeliste vajadustest lähtuvalt.

Asenduskodus on hoolealused väga erinevas vanuses, väikelastest täisealiseni, kelle toiduvajadused on väga erinevad. Toiduportsjonid on aga kõigile ühesuurused. Kuna portsjonid on individuaalselt välja mõõdetud, siis lapsel puudub lisaportsjoni saamise võimalus suurema isu korral, kui just mõnest teisest lapsest midagi üle ei jää.

Vestlustel tõid nii kasvatajad kui lapsed välja mõne lapse agressiivsust, mida tingib muuhulgas tühi kõht. Sügava vaimse puudega teismelised, kelle organism teismeeatõttu kasvab jõudsalt ja isu seega suur, kuid võimed söögiisu väljendada ja söögiaega oodata on piiratud, võivad tühja kõhu korral muutuda agressiivseks. Samas, kui mõnel lapsel individuaalsetest eripäradest tulenevalt peaks kõht tühjaks minema toidukordade vahepeal, siis sellisel juhul vahepala söömise võimalus puudub.

Seadus ei kirjuta teenuse osutajale otseselt ette, mil moel peab ta lastele toitlustamise tagama ning sellest tulenevalt on asenduskodud valinud erinevad lahendused. Mõnedes asenduskodudes valmistavad süüa kasvatajad oma pereköögis, kaasates ka lapsi endid. Õiguskantsleri kontrollitud kohtadest oli selliseid kaheksa. Mõnedes asenduskodudes teevad toidu kokad asutuse ühisköögis, kuid toidu valiku ja koguse osas saavad lapsed siiski kaasa rääkida. Õiguskantsleri kontrollitud asutustest oli selline praktika üheksas. Külastatud 18-st asutusest vaid Tallinna Lastekodu Lasnamäe Keskuses tuuakse iga toidukord eraldi kohale.

Võrreldes 18-t asenduskodu, mida õiguskantsleri nõunikud on viimase kahe aasta jooksul külastanud, oli Lasnamäe Keskuses pakutud toit üks tagasihoidlikumaid. Erinevus sama lastekodu kahes erinevas keskus – Lasnamäel ja Maarjamäel – lastele pakutava toidu vahel oli eriti märkimisväärne.

Toidu valik ja valmistamine on üks esmaseid võimalusi, kuidas lapsi (sh erivajadusega) kaasata neid puudutavatesse igapäevastesse otsustesse, mis on üks lapse põhiõigusi vastavalt LÕK artiklile 12. Ka vaimse puudega lapsel peaks olema võimalik tema võimetele vastavalt kaasa rääkida, mida peres süüa või millised on tema toidueelistused. Paindlikum toitlustamise korraldus aitaks laste kaasatust paremini tagada.

Eeltoodust tulenevalt soovib õiguskantsler Terviseametil teostada Tallinna Lastekodu Lasnamäe Keskuses järelevalvet toitlustamise üle, ennekõike 13-15 ja 16-19 aastaste vanuserühmade toiduenergia- ja toitainevajadusele vastavuse osas.

Lisaks soovib õiguskantsler Tallinna Lastekodu juhatajal kaaluda paindlikumat toitlustamise korraldust Lasnamäe Keskuses.

(4.4) Lapse õigus huvitegevusele

Vestlustel selgus, et kuigi keskusel elavad lapsed on kõik sügava või raske puudega ning enamike laste võime osaleda asutusevälises huvitegevuses on piiratud, on lastest vähemalt

⁹ Rahvatervise seaduse § 8 lg 2 p 4 ja § 15.

kümnekonna arengutase piisav, et huvitegevus võiks oluliselt rikastada nende igapäevast elu ja mõjuda positiivselt nende arengule. Varem on lastele pakutud võimalusi osaleda huvitegevuses (nt ujumine, ratsutamine), kuid kontrollkäigu toimumise ajal ei osalenud enam ükski laps regulaarses huvitegevuses. Kasvatajate hinnangul vajaksid lapsed ennekõike rohkem liikumist ja füüsilist tegevust oma energia ammendamiseks.

Samuti on vähe võimalusi teatri- ja kinokülastusteks või lihtsalt keskuse territooriumilt lahkumiseks (nt parki või mere äärde minekuks), kuna kasvataja peab lapsi saatma, kuid selleks ei ole piisavalt personali. 2011. aasta suvel ei käinud ükski laps laagris, kuna puudega lastele korraldatavad laagrid on väga kallid. Kooliekskursioonide eest maksavad lapsed oma taskurahast. Mõnel kooliüritusel ei ole lapsed saanud osaleda rahaliste vahendite piiratuse tõttu. Töötajate hinnangul võiks asenduskodus nii siseruumides kui õues olla rohkem ja mitmekülgsemaid tegevusvahendeid ja tegevusteraapiat puudega laste arendamiseks.

Ühelgi lapsel ei ole tugiisikut, kes võiks olla abiks asenduskodust väljas käimisel.

LÕK art 31 sätestab lapse õiguse vabale ajale, mida ta saab kasutada muuhulgas huvitegevuseks. Lisaks mängule ja üldharidusele on lapsel õigus oma võimete arendamisele muudes valdkondades, mida õppekavades ei leidu või millega kooliväliselt süvendatumalt saab tegeleda. Huvitegevus, erinevalt mängust, toimub täiskasvanute juhendamisel ja organiseeritult. Siia alla liigituvad spordi, erinevate kunstivormide, teaduse ja tehnoloogia jms-ga seotud tegevused.¹⁰ Huvitegevusele lisaks on olulised ka muud vaba aja veetmise võimalused, mis lapse silmaringi avardaksid ning aitaksid tal aega positiivselt sisustada.

Huvitegevus ja mõtestatud vaba aja veetmine võimaldab lastel oma energiat positiivsel ja arendaval moel välja elada ning aitab aktsepteerimatust käitumisest hoiduda. Lisaks toetab huvitegevus lapse ühiskondlikku integratsiooni ja mitmekesistab tema kontakte välismaailmaga.¹¹ Lapse huvialadega tegelemise soodustamisel ja korraldamisel on oluline lähtuda lapse individuaalsetest võimetest. Vastavalt võrdse kohtlemise põhimõttele on puudega lapsel õigus huvitegevusele samaväärselt teiste lastega.

Lapse arendamine on SHS § 15⁸ lg 5 punktist 4 tulenevalt asenduskoduteenuse osutaja üks neljast põhikohustusest, mis hõlmab muuhulgas arenguvõimaluste tagamist ja huvialadega tegelemise soodustamist ja korraldamist¹². Asenduskodulastele peavad võimalused huvitegevuseks olema tagatud nii asutuse siseselt kui väljaspool asutust.¹³

Huvitegevus on üks lapse põhivajadustest, mis on välja toodud ka elatusmiinimumi hindamise ja lapse ülalpidamiskulude arvutamise meetodikas, mis on aluseks lapse ülalpidamiseks

¹⁰ R. Hodgkin ja P. Newell. Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child. – UNICEF, 2007. Lk 472-473.

¹¹ Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee 16.05.2005 soovitus liikmesriikidele Rec(2005)5 hoolekandeaasutuses kasvavate laste õiguste kohta selgitava raporti p 17.

¹² Sotsiaalministri 16.10.2007 määruse nr 66 „Kohaliku omavalitsuse poolt kogutavate ja säilitatavate asenduskoduteenusel viibiva lapse dokumentide loetelu, asenduskoduteenuse osutajale üle antavate asenduskoduteenusel viibiva lapse dokumentide loetelu ning asenduskoduteenuse osutaja kohustuste täpsema sisu kehtestamine“ § 3 p 2.

¹³ ÜRO Peaassamblee 24.10.2010 resolutsiooni A/RES/64/142 „Suunised laste asendushoolduse kohta“ p 86; Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee 16.05.2005 soovitus liikmesriikidele Rec(2005)5 selgitava raporti p 17.

vajaliku elatissumma suuruse arvutamisel¹⁴, ning Sotsiaalministeeriumi tellitud asenduskoduteenuse hinnamudelis, mis loetleb peamised teenuse hinnas sisalduvad kulukomponendid.

Õiguskantsler ei ole pädev hindama, kas ja millises ulatuses on sügava ja raske puudega lapsed vastuvõtlikud huvitegevusele. Samas, kui asutuses sügava ja raske puudega lastega töötavad spetsialistid leiavad, et mitmele lapsele oleks huvitegevus arendav, ning lapsed on varem huvitegevuses osalenud, siis peaks neile seda võimaldama. Huvitegevuses osalemise võimekust tuleb hinnata iga lapse puhul individuaalselt.

Asenduskodu eelarves peab ette nägema vahendid ka laste huvitegevuseks. Õigeks ei saa pidada, et lapsel on võimalik kooliekskursioonidest osa võtta vaid oma taskuraha olemasolu korral.

Eeltoodust tulenevalt teeb õiguskantsler Tallinna Lastekodu Lasnamäe Keskuse juhatajale ettepaneku korraldada lastele nende individuaalsetele võimetele vastavas huvitegevuses osalemine ning suurendada võimalusi asutuse territooriumilt väljaskäimiseks (pargis, mere ääres, kinos, teatris jne).

Eeltoodule lisaks teeb õiguskantsler Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuameti juhatajale ning Tallinna Lastekodu juhatajale ettepaneku kasutada lastele asenduskoduteenuse osutamiseks riigieelarvest makstavat raha muuhulgas iga lapse individuaalsetele huvidele ja võimetele sobivaima huvitegevuse tagamiseks.

Samuti soovitab õiguskantsler valla- ja linnavalitsustel, kelle eestkostel olevad lapsed elavad asenduskodus, kaaluda võimalusi laste huvitegevuse toetamiseks (sh tugiisiku teenuse osutamise kaudu).

(4.5) Lapse õigus tervise kaitsele

(4.5.1.) Igas Tallinna Lastekodu Lasnamäe Keskuse perekorteris asub kaks tualett- ja duširuumi. Laste elamistingimustega tutvumisel selgus, et lastel on lubatud kasutada neist vaid ühte, teine tualett- ja duširuum on kasvatajate kasutuses.

Põhiseaduse (PS) § 28 lg 1 kohaselt on igaühel õigus tervise kaitsele. ÜRO lapse õiguste konventsiooni (LÕK) art 24 ja Eesti Vabariigi lastekaitse seaduse (LaKS) § 8 sätestavad samuti lapse õiguse tervisele. ÜRO suunistes laste asendushoolduse kohta¹⁵ on punktis 84 rõhutatud, et lapse hooldajad peavad edendama lapse tervist. Tagamaks lapse õigust võimalikult heale tervisele tuleb toetada laste teadmisi ja nende rakendamist muuhulgas hügieeni puudutavates küsimustes (LÕK art 24 p 2 alapunkt e).

¹⁴ E.-M. Tiit. Elatusmiinimumi ja vaesupiiride hindamise meetodika ning sotsiaalsete indikaatorite leidmisel kasutatavate tarbimiskaalude kaasajastamine. – Sotsiaalministeerium, 2006, lk 27-28. Kättesaadav: www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/V21jaanded/Toimetised/2006/8.2.pdf.

E.-M. Tiit. Lapse ülalpidamiskulude arvutamise meetodika. – Sotsiaalministeerium, 2004. Kättesaadav: www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/Lapse_kulud_1_.pdf.

¹⁵ ÜRO Peaassamblee 24.10.2010 resolutsioon A/RES/64/142.

Sarnaselt seab SHS § 15⁸ lg 5 p 4 asenduskoduteenuse osutaja kohuseks lapse kasvatamise ja arendamise, mis hõlmab ka lapse tervise edendamist¹⁶ ning hooldamise, mis hõlmab lapse abistamist isiklikus hügieenis¹⁷.

Sama paragrahvi lg 2 p 5 teise lauses on sätestatud, et rohkem kui viie lapsega peres peab olema vähemalt kaks tualett- ja kaks duširuumi. Nimetatud nõude eesmärk on tagada lastele tualeti ja duši kasutamise võimalus vajalikul ajal. Seega on nõue mõeldud ennekõike laste vajaduste rahuldamiseks.

Sotsiaalminister on nimetatud sätte eesmärki selgitanud täiendavalt: „Hommikuti, kui lapsed lähevad kooli või lasteaeda, ei ole mõeldav, et nad peaksid varem ärkama või järjekorras seisma, et tualetti või duši kasutada. Järjekorra tekkimine põhjustab kiirustamist ning kannatab laste hügieen. Hügieeninõuete täitmine vajab aega.“¹⁸

Loomulikult võib ka kasvataja lastega samu tualett- ja duširuume kasutada, kuid asjakohane ei ole keelata lastel ühe tualett- ja duširuumi kasutamise, reserveerides selle üksnes töötajatele. See, et rohkem kui viie lapsega peres on lastel võimalus kasutada vaid üht tualett- ja duširuumi, on asenduskoduteenusele kehtestatud tervisekaitseenõuete rikkumine.

(4.5.2) Laste elamistingimustega tutvumisel ilmnes, et mitmes magamistoas elas korraga kolm last.

Sotsiaalministri 20.07.2007 määruse nr 59 „Tervisekaitseenõuded asenduskoduteenusele“ § 4 lg 3 sätestab, et ühes magamistoas ei tohi elada üle kahe lapse.

Kolme või nelja lapse elamine ühes magamistoas on asenduskoduteenuse tervisekaitseenõuete rikkumine.

Eeltoodust lähtudes teeb õiguskantsler Tallinna Lastekodu Lasnamäe Keskuse juhatajale ettepaneku täita asenduskoduteenusele kehtestatud tervisekaitseenõudeid. Selleks teeb õiguskantsler ettepaneku paigutada igasse magamistuppa elama üks kuni kaks last ning tagada lastele pere mõlema tualett- ja duširuumi kasutamise võimalus.

(5) Kontrollkäigu tulemusel teeb õiguskantsler soovitusel ja ettepanekud Tallinna Lastekodu Lasnamäe Keskuse juhatajale, Tallinna Lastekodu juhatajale, Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuameti juhatajale, Harju maavanemale, Terviseametile ning valla- ja linnavalitsustele, kelle eestkostel olevad lapsed elavad asenduskodus. Ettepanekute ja soovitude täitmise osas teostab õiguskantsler järelkontrolli 6 kuu möödudes alates vastavate ettepanekute ja soovitude tegemisest.

¹⁶ Sotsiaalministri 16.10.2007 määruse nr 66 „Kohaliku omavalitsuse poolt kogutavate ja säilitatavate asenduskoduteenusel viibiva lapse dokumentide loetelu, asenduskoduteenuse osutajale üle antavate asenduskoduteenusel viibiva lapse dokumentide loetelu ning asenduskoduteenuse osutaja kohustuste täpsema sisu kehtestamine“ § 3 p 2.

¹⁷ Samas § 3 p 1.

¹⁸ Sotsiaalministri 14.12.2012 kiri nr 15.8-3/4732-4 õiguskantslerile.